

ADVIES

Raad Secundair Onderwijs

26 april 2005

RSO/RLE/ADV/011

Advies over spijbelen en absoluut schoolverzuim in het secundair onderwijs

Advies over spijbelen en absoluut schoolverzuim in het secundair onderwijs

1 Situering

Op 9 maart 2005 vroeg de heer N. De Batselier, voorzitter van het Vlaams Parlement, aan de Vlaamse Onderwijsraad advies over de problematiek van spijbelen en absoluut schoolverzuim.

Onder spijbelen verstaat de raad elke afwezigheid waarvoor de leerling geen geldige of een laattijdige wettiging indient en die de school derhalve als problematische afwezigheid met een B-code moet registreren¹. Deze afwezigheden kunnen in tegenstelling tot vroeger als gewettigde afwezigheden worden beschouwd voor zover de school aantoont dat zij in samenwerking met het CLB werk maakt van de begeleiding van de betrokken leerling.

Spijbelen kan verschillende oorzaken hebben:

- er zijn de occasionele spijbelaars, meestal jongeren die tijdens hun puberteit op zoek zijn naar hun identiteit en die in dat proces allerlei grenzen willen aftasten;
- spijbelen kan het gevolg zijn van schoolmoeheid;
- ten slotte zijn er spijbelaars als gevolg van problemen buiten het directe schoolgebeuren.

Onder absoluut schoolverzuim verstaat de raad de langdurige afwezigheden op school van leerplichtige jongeren die niet in een school zijn ingeschreven.

Zowel de rapporten van de administratie over problematische afwezigheden en over de leerplicht² als de Onderwijsspiegel van de inspectie³ tonen aan dat op dit vlak ernstige problemen bestaan. Zo stelde de inspectie in de door haar doorgelichte scholen vast dat scholen 12,6% van de afwezigheden als problematisch registreren. Gemiddeld registreren ze voor 23,4% van de leerlingen minstens één problematische afwezigheid; 17,8% heeft hoogstens tien halve dagen problematische afwezigheid en 5,6% meer dan tien halve dagen⁴. Bovendien blijkt dat problemen zoals schoolmoeheid kunnen leiden tot spijbelen en bij een deel van de leerlingen uiteindelijk uitmonden in absoluut schoolverzuim, waarbij ze zelfs in het geheel niet meer naar school gaan. Ook andere redenen kunnen bijdragen tot absoluut schoolverzuim: jongeren die na maanden nog geen school gevonden hebben die hen wil of kan inschrijven, tienerzwangerschappen, jongeren die wegens de thuissituatie niet meer op school geraken, enz.

Vanuit zijn bekommernis om het leerrecht van de jongeren en met het oog op een zo groot mogelijke en kwalitatief hoogstaande uitstroom van gekwalificeerde jongeren uit het onderwijs, ondersteunt de raad ten volle de intenties van de overheid om de problematiek van spijbelen en absoluut schoolverzuim aan te pakken.

De raad stelt vast dat de problematiek inzake spijbelen en absoluut schoolverzuim meer en meer begint in het basisonderwijs. Hij is er daarom van overtuigd dat overleg tussen het

¹ Scholen moeten een elektronische zending doen naar het departement wanneer een leerling twintig halve dagen problematisch afwezig is in het deeltijds onderwijs of dertig halve dagen in het voltijds onderwijs.

² Rapport van de administratie Secundair Onderwijs over problematische afwezigheden, schooljaar 2003-2004; Rapport van de administratie Secundair Onderwijs over de leerplicht, schooljaar 2003-2004.

³ Onderwijsspiegel. Verslag over de toestand van het onderwijs. Schooljaar 2003-2004.

⁴ Ibidem, bladzijde 15-16.

basis- en het secundair onderwijs over deze problematiek aangewezen is. Hij doet echter in dit advies geen uitspraken over het basisonderwijs.

2 Uitgangspunten

2.1 Spijbelen en absoluut schoolverzuim versus leerrecht en leerplicht

De Raad Secundair Onderwijs benadert de problematiek van spijbelen en absoluut schoolverzuim vanuit het recht op onderwijs van elke jongere zoals bepaald in het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (1989). In de regelgeving die van kracht is voor het onderwijs in Vlaanderen, krijgt het recht op onderwijs gestalte in wet van 29 juni 1983 betreffende de leerplicht. Voor het secundair onderwijs geldt bovendien het BVR van 16 september 1997 betreffende de controle op de inschrijvingen van leerlingen in het secundair onderwijs⁵. De opdracht van de CLB's inzake leerplichtbegeleiding is bepaald door het BVR van 28 augustus 2000⁶.

De raad is van oordeel dat het waarborgen van het leerrecht van de jongeren, naast een sluitend juridisch kader, tevens een integraal beleid voor schoolmoeheid, spijbelen en absoluut schoolverzuim veronderstelt. Hij ondersteunt tevens de beleidsnota van de minister die stelt dat maatregelen in het kader van de leerplicht maar zinvol zijn wanneer leerlingen ook een recht hebben op kwaliteitsvol onderwijs en op een succesvolle schoolloopbaan.

Wetenschappelijk onderzoek heeft aangetoond dat er een samenhang bestaat tussen zowel spijbelen en het behalen van slechte schoolresultaten als tussen spijbelen en jeugddelinquentie. Wetenschappers vragen daarom dat de scholen en de overheid zich inspannen om het spijbelprobleem zo veel mogelijk af te remmen. De raad beschouwt de efficiënte aanpak van spijbelen en absoluut schoolverzuim dan ook als een maatschappelijke opdracht van het onderwijs, in een gedeelde verantwoordelijkheid met andere beleidsdomeinen (zoals welzijn, gezondheid, justitie, politie). Het beleid inzake spijbelen en schoolverzuim moet er toe bijdragen dat het recht op onderwijs van jongeren gewaarborgd wordt en dat meer jongeren het onderwijs met succes kunnen verlaten.

2.2 Spijbelpreventie in de zorgzame en leerlinggerichte school

Het spijbelbeleid omvat volgens de raad twee luiken: in de eerste plaats de preventieve en probleemoplossende aanpak in het kader van de leerlingenbegeleiding van een school, in de tweede plaats, waar nodig, het sanctionerend optreden.

Spijbelpreventie situeert zich volgens de raad vooral in de 'zorgzame school' die het welbevinden van alle schoolbetrokkenen verhoogt en die maximale ontwikkelingskansen creëert voor al haar leerlingen. De zorgzame school bevindt zich op een continuüm van zorgniveaus waarbinnen zij een breed netwerk van ondersteuning en hulp uitbouwt. Ze biedt ook voldoende ruimte om tegemoet te komen aan de behoeften van haar leerlingen en heeft oog voor hun hulpvragen. De hulp die ze aanbiedt is laagdrempelig en voor alle leerlingen toegankelijk.

⁵ Zie ook de omzendbrieven SO 68 van 1 maart 2000 over de leerplicht, SO/2002/06 van 15 augustus 2002 over afwezigheden en in- en uitschrijvingen in het voltijds gewoon secundair onderwijs en SO/2002/07 van 15 augustus 2002 over afwezigheden en in- en uitschrijvingen in het deeltijds beroepssecundair onderwijs.

⁶ BVR van 28 augustus 2000 tot vaststelling van de operationele doelstellingen voor de begeleiding van jongeren met leerplichtproblemen in de centra voor leerlingenbegeleiding.

Het zorgbeleid moet op verschillende niveaus worden uitgebouwd, met name dat van de individuele leerling, de klas, de school, de scholengemeenschap en het lokaal netwerk. Inspraak en participatie van alle betrokkenen spelen eveneens een belangrijke rol. Wanneer leerlingen zich voldoende in het schoolgebeuren betrokken voelen en zich goed voelen op school, is er minder aanleiding tot spijbelen. Ook ouders moeten in dit preventief beleid van de school worden betrokken.

Men moet ook waakzaam zijn tegenover de druk van de eindtermen en de leerplannen die dikwijls de ruimte om tegemoet te komen aan de vragen van de jongeren, in verdrukking brengt. Maar ook de scholen zelf moeten, zeker in geval van veel voorkomend spijbelgedrag, zichzelf in vraag durven stellen en nagaan of zij een goed evenwicht hebben tussen leerling- en leerstofgericht onderwijs en of zij gekozen hebben voor een pedagogische aanpak die de leerlingen kan boeien en uitdagen.

In de begeleiding van spijbelaars moet de school ook aandacht besteden aan leerachterstand. Leerlingen met leerachterstand lopen immers het gevaar dat hun achterstand blijft oplopen zodat ze ten slotte gedemotiveerd raken. Ook een verkeerde studiekeuze kan leiden tot demotivatie en spijbelgedrag of schoolverzuim. Heel wat leerlingen blijken immers af te haken als gevolg van een verkeerde studiekeuze. De raad vindt het daarom belangrijk dat scholen een hoge professionaliteit nastreven in het aanwenden van de bestaande instrumenten voor leerlingenoriëntatie en dat er een goede synergie bestaat tussen de delibererende klassenraad en de toelatingsklassenraad. In het kader van de aanbeveling van 21 april 2005 van de Algemene Raad over het inschrijvingsrecht, zal de Raad voor het Secundair Onderwijs nagaan of het wenselijk is om wijzigingen aan te brengen in de regelgeving voor het toelatings- en oriënteringsbeleid⁷.

Bepaalde onderwijsvormen krijgen mede wegens het cascadesysteem, te maken met een leerlingeninstroom die reeds de kiemen van mislukking en mogelijk spijbelgedrag in zich draagt. De raad is daarom van oordeel dat de specifieke problematiek van spijbelen in bepaalde onderwijsvormen bekeken moet worden in het ruimer kader van heel het secundair onderwijs.

De zorgzame en leerlinggerichte school besteedt dus aandacht aan studiekeuzebegeleiding van haar leerlingen. Die omvat niet alleen het verschaffen van degelijke informatie over beroepen en opleidingen aan alle betrokkenen, maar ook het aanscherpen van de keuzebekwaamheid, de sociale vaardigheden en het verantwoordelijkheidsgevoel van de leerlingen. Daarnaast zullen leerkrachten de nodige competenties moeten verwerven en in hun didactisch handelen de nodige ruimte moeten krijgen om de studiekeuzebegeleiding professioneel te kunnen realiseren.

Het pleidooi voor een meer leerlinggerichte aanpak moet ook worden verbonden met het pleidooi voor een leerkrachtgerichte aanpak. Dit veronderstelt dat scholen voldoende ruimte en mogelijkheden krijgen voor een gestructureerde ondersteuning die hun leerkrachten in staat stelt om ten aanzien van de jongeren meer en meer te handelen als coach en om in het kader van de begeleidende klassenraad en in teamverband hun begeleidingstaak uit te bouwen. Tenslotte kunnen ook structurele ingrepen met betrekking tot het aantal leerlingen per klas en de stabiliteit van het lerarenkorps bijdragen tot het welbevinden van de leerlingen.

⁷ Zie punten 7 en 8 van de aanbeveling over aanpassingen aan het luik inschrijvingsrecht van het decreet betreffende gelijke onderwijskansen (AR/PCA/ABV/001).

Alhoewel de regelgeving het preventief optreden van de scholen aanmoedigt, vertonen heel wat scholen de neiging om vooral aandacht te besteden aan de elementen die voorwerp uitmaken van verificatie en financieringsvoorwaarden. Zo dreigen preventie en zorg op de achtergrond te raken⁸. De raad vraagt daarom dat de overheid het belang van het preventiebeleid goed ondersteunt en hiervoor de nodige middelen ter beschikking stelt onder de vorm van personeel, lesuren en nascholing. De raad vreest echter dat de besparingen, die per 1 september 2005 voor het secundair onderwijs worden ingevoerd, de scholen zullen verplichten om hun prioriteiten te verschuiven ten nadele van een efficiënt spijbelbeleid. Het zorgbeleid wordt in het secundair onderwijs onder meer gedragen door leerkrachten, daartoe vrijgesteld op basis van uren voor bijzondere pedagogische taken (BPT-uren), en door het ondersteunend personeel. De besparing op de omkadering van het onderwijzend personeel zal de toekenning van BPT-uren onder druk brengen, terwijl de besparing op het ondersteunend personeel rechtstreeks ingrijpt op de middelen beschikbaar voor zorg.

2.3 Een probleemoplossende aanpak

De probleemoplossende aanpak van een individueel spijbelprobleem omvat drie belangrijke luiken: detectie, diagnose en actie. Het spijbelgedrag van een leerling moet zo vlug mogelijk worden gedetecteerd om een efficiënt optreden mogelijk te maken. In het kader van de verificatie worden scholen verplicht om alle aan- en afwezigheden van hun leerlingen te registreren. Daarnaast is het echter belangrijk dat ze vaststellen of ze al dan niet met spijbelgedrag te maken hebben. Dit is een aangelegenheid waarin elke leraar, zowel individueel als in teamverband, evenals het administratief en ondersteunend personeel van de school, een rol kunnen spelen. Het is belangrijk dat scholen systematisch aandacht besteden aan elke afwezigheid van hun leerlingen en aan de evoluties en tendensen van het globaal aantal afwezigheden. Daarmee scheppen ze bovendien voor zichzelf een instrument om hun afwezigheidsbeleid en de kwaliteit van hun begeleidingsproces te evalueren.

De laatste jaren verschijnen er op de markt meer en meer elektronische middelen om de aanwezigheid van de leerlingen op school vast te stellen. Het al dan niet gebruiken van deze middelen moet behoren tot de autonomie van de school. Maar zij moet er zich tegelijk van bewust zijn dat deze middelen slechts een instrument zijn om een integraal spijbelbeleid uit te bouwen. Het is ook belangrijk dat zij rekening houdt met de privacy van de leerlingen, de kostprijs, frauderesistentie en organisatorische belasting voor de school.

De medische attesten vormen een belangrijke factor in de registratie van problematische afwezigheden. Scholen zijn verplicht om na te gaan of er al dan niet twijfel mogelijk is over de aanvaardbaarheid van medische attesten. Bij twijfel moeten ze dit signaleren aan de CLB-arts. In de praktijk blijkt echter dat het voor de scholen en de CLB's zeer moeilijk is om hiervoor een sluitend systeem uit te werken en dat er dikwijls weinig of geen verhaal mogelijk is tegen betwistbare doktersattesten. De raad vraagt daarom dat in samenwerking met de medische sector onderzocht wordt hoe in deze situatie verbetering kan worden gebracht en of een systeem van controleartsen wenselijk en haalbaar is. Hij wijst er ook op dat de verplichting om een afwezigheid met een medisch attest te staven, voor de leerling en zijn ouders financiële gevolgen heeft hoewel de school dit attest soms niet nodig heeft om het gewettigde karakter van een afwezigheid vast te stellen. De raad vraagt daarom om met al de betrokken partijen te onderzoeken of er op dit vlak geen andere, meer sluitende en sociaal verantwoorde regeling mogelijk is.

⁸ Zie voetnoot 3, blz. 64.

Naast de efficiënte registratie van de afwezigheden van hun leerlingen, is het belangrijk dat scholen het systeem van de B-code strikt toepassen. De inspectie meldt in de Onderwijsspiegel evenwel dat zich op dit vlak een aantal problemen stellen. In sommige scholen leeft onzekerheid en terughoudendheid over de toepassing van de B-code. Zo passen bepaalde scholen de regelgeving strikt toe en wordt de B-code frequent gebruikt terwijl andere scholen ze zeer uitzonderlijk gebruiken⁹. Om een eenduidige en strikte toepassing van de B-code over de scholen heen te bevorderen, is het nodig dat alle betrokkenen aan het begrip “problematische afwezigheid” een eenduidige en operationele omschrijving geven. Dit geeft scholen, verificatie en inspectie ook een houvast in het toepassen en evalueren van de gegevens.

Om te vermijden dat de begeleiding beperkt blijft tot het bestrijden van de symptomen, is het belangrijk dat de school een goede diagnose stelt. Spijbelen en absoluut schoolverzuim zijn immers meestal slechts signalen van dieperliggende problemen waarmee de jongere in zijn persoonlijk, familiaal of sociaal leven wordt geconfronteerd. Het achterhalen van deze problemen veronderstelt dat de school en het CLB een goede vertrouwensband met de betrokken jongere hebben en een beroep kunnen doen op de medewerking van diens directe omgeving.

Wat de aanpak van spijbelen en absoluut schoolverzuim betreft, vindt de raad dat er naargelang van de categorie van spijbelaars en schoolverzuimers, van de regio (grootstedelijke problematiek) en van de onderwijssector, een gedifferentieerde benadering nodig is. Hij is tevens van oordeel dat deze aanpak alleszins in de eerste plaats een begeleidend karakter moet hebben en dat men pas kan overgaan tot een sanctionerend optreden wanneer alle andere middelen uitgeput zijn.

Individuele leertrajecten en vormen van time out binnen de eigen school, kunnen een belangrijke plaats innemen in de spijbelbegeleiding. Deze aanpak botst echter met de juridische context, met name met het begrip ‘regelmatige leerling’¹⁰. De raad vindt het daarom nodig dat dit begrip wordt versoepeld en dat de overheid de scholen meer autonomie geeft om op het vlak van flexibele leertrajecten een verantwoord beleid uit te bouwen.

De raad vraagt ook dat de bestaande time out-projecten waarin leerlingen voor een bepaalde tijd buiten de school worden opgevangen, geëvalueerd worden en dat men nagaat of een uitbreiding ervan haalbaar is. Op dit ogenblik kan men immers dergelijke projecten niet altijd inschakelen. Er bestaan voor leerlingen van wie de begeleiding is vastgelopen, nog andere initiatieven dan de time out-projecten. Deze worden best meegenomen in een evaluatie. Met het oog op de transparantie is het ook nuttig dat deze regionaal in kaart worden gebracht.

2.4 Spijbelbegeleiding: een zaak van alle betrokkenen

In de aanpak van spijbelgedrag hebben scholen een eerstelijnsrol. Om een integraal spijbelbeleid te kunnen voeren, is het nodig dat alle partners van de school betrokken worden. De school moet een positief en uitnodigend klimaat uitbouwen, ook ten aanzien van

⁹ Zie voetnoot 3, blz. 26-27.

¹⁰ Volgens de omzendbrief van 25 juni 1999 over de structuur en organisatie van het voltijds secundair onderwijs (SO 64), is een "regelmatige leerling" een leerling die:

a) voldoet aan de toelatings- en overgangsvoorwaarden tot het leerjaar waarin hij is ingeschreven;
b) het geheel van de vorming van dit leerjaar werkelijk en regelmatig volgt.

Deze voorwaarde veronderstelt dat de leerling vanaf de eerste tot en met de laatste schooldag effectief dient aanwezig te zijn en alle vakken, oefeningen, proeven enz. van het leerjaar en de onderwijsvorm/onderverdeling waarvoor hij is ingeschreven, dient bij te wonen, behoudens in geval van gewettigde afwezigheid.

de terugkeer op school van spijbelaars. Zij moet ten aanzien van de spijbelaar en diens ouders streven naar een samenwerking die enerzijds zo constructief, betrouwbaar en tactvol mogelijk is, maar waarin ze anderzijds haar prioriteiten en verwachtingen duidelijk maakt. Dikwijls loopt de spijbelbegeleiding vast omdat er onvoldoende of geen medewerking vanwege leerling en/of ouders mogelijk is. Ook met de medeleerlingen van de spijbelaar moet op de juiste manier worden omgegaan. In veel gevallen oefent deze groep immers een sociale controle uit op de spijbelaar en heeft ze een bepaald verwachtingspatroon ten aanzien van het optreden van de school tegenover de spijbelaar. Dat bemoeilijkt soms een efficiënte begeleiding van de spijbelaar. Om (mede)leerlingen en ouders zo veel mogelijk te kunnen betrekken in de spijbelaanpak, is het aan te bevelen dat de school haar participatiekanalen optimaal benut en haar spijbelbeleid duidelijk kenbaar maakt.

Het CLB is voor de school een belangrijke partner in de aanpak van de spijbelproblematiek. Een goede samenwerking tussen school en CLB start bij een gestructureerd overleg waar school en CLB samen de aanpak van het spijbelen op school uittekenen. Individuele spijbelaars worden eveneens op dit overleg besproken en samen beslissen zij wie wat zal doen in de aanpak van individuele problemen. Een goede begeleiding van het CLB in samenwerking met de school kan op deze wijze heel wat spijbelproblemen oplossen. Zo nodig zal het CLB vanuit haar draaischijffunctie een beroep doen op een netwerk van hulpverlenings- en welzijnsvoorzieningen. Volgens de Onderwijsspiegel blijken er echter op dit vlak weinig concrete afspraken te bestaan tussen scholen en CLB's¹¹. De raad vindt het belangrijk dat beide partners hierover goede afspraken maken en een goede samenwerking uitbouwen.

Belangrijk voor de school en het CLB is de medewerking van ouders en familieleden, huisartsen en organisaties uit de welzijns- en gezondheidssector. Ook politie, lokale overheden en justitie kunnen een belangrijke rol spelen. Het is daarbij noodzakelijk dat al deze participanten op dezelfde lijn zitten als de school om bij de betrokken jongere en zijn omgeving een positief beeld van de onderwijskansen en -mogelijkheden op te bouwen. Overleg van de onderwijssector met deze sectoren is daarom van groot belang. Om dit overleg te structureren en met het oog op uitvoering en evaluatie van de gemaakte afspraken, vindt de raad het aangewezen dat zowel met de welzijns- en de gezondheidssector als met parketten en politie, lokaal en schooloverstijgend samenwerkingsprotocollen worden afgesloten. De raad vraagt dat de overheid het afsluiten van dergelijke protocollen stimuleert en ondersteunt, onder meer door zelf globale afspraken te maken met de genoemde sectoren.

Scholen kunnen hun spijbelproblemen ook binnen allerlei samenwerkingsverbanden gezamenlijk aanpakken. Zo kunnen zij bijvoorbeeld afspraken maken over de inschrijvingen van leerlingen die om een of andere reden in een bepaalde school werden uitgeschreven. Scholengemeenschappen kunnen een gezamenlijk spijbelbeleid uitstippelen en kunnen gezamenlijk middelen inzetten om het spijbelprobleem efficiënter aan te pakken. Ook de LOP's vormen een instrument dat kan worden uitgebouwd om te bemiddelen ten gunste van leerlingen die geen school vinden om zich in te schrijven.

Wat de samenwerking met politie en justitie betreft, zijn de ervaringen van de scholen niet gelijklopend. In heel wat gevallen blijkt er met de betrokken diensten onvoldoende overleg en communicatie mogelijk en ontvangen de scholen weinig of geen feedback. Scholen en CLB's hebben dikwijls het gevoel dat ze alleen staan wanneer ze bij bepaalde leerlingen en hun ouders manifeste onwil vaststellen om mee te werken aan de oplossing van een

¹¹ Ibidem, blz. 37.

spijbelprobleem. De raad vindt het daarom belangrijk dat er goede afspraken worden gemaakt tussen de onderwijssector enerzijds en politie en justitie anderzijds. Het afsluiten van protocollen (zie hierboven) kan hiervoor een goed instrument zijn.

Verder moet het onderwijs in de strijd tegen spijbelen en absoluut schoolverzuim kunnen terugvallen op een breed maatschappelijk draagvlak. Dit maatschappelijk draagvlak is echter niet altijd aanwezig. De media bijvoorbeeld schetsen bij jongeren en ouders soms een eenzijdig negatief beeld van de mogelijkheden die het onderwijs aan de jongeren biedt in hun persoonlijke ontwikkeling en voor hun toekomstige kansen in de maatschappij. En heel dikwijls moet het onderwijs het afleggen tegenover de sectoren van amusement en vrijetijdsbesteding die een belangrijke concurrent zijn van schoollopen en studeren. Goed bekend in de scholen is ook het spijbelen dat, om diverse redenen, door de ouders van de leerling ondersteund wordt. Deze categorie van spijbelen kan een sociale dimensie hebben, maar is dikwijls ook het gevolg van gezinsactiviteiten (zoals vakantie reizen) die tijdens de schooldagen plaatsvinden. De raad heeft er ernstige vragen bij dat de betrokken ouders op die manier zeer negatieve signalen geven aan hun kinderen.

Scholen voelen zich tegenover bovenstaande vormen van spijbelen machteloos en hebben het niet gemakkelijk om een doeltreffend antwoord te vinden op de signalen die bepaalde sectoren soms uitzenden. De raad vraagt daarom dat de overheid blijvende aandacht heeft voor een positief beeld van het onderwijs in de maatschappij en, waar mogelijk, alle participanten wijst op hun maatschappelijke verantwoordelijkheden met betrekking tot het spijbelprobleem.

2.5 Begeleidend versus sanctionerend optreden

De raad is van oordeel dat men, in het kader van de leerplicht en van het recht op onderwijs, tegenover spijbelaars eerder begeleidend dan sanctionerend moet optreden. Vanuit haar autonomie en haar draagkracht moet de school, wanneer alle middelen in een individueel spijbelprobleem uitgeput zijn, beoordelen of ze sanctionerend tegenover een leerling zal optreden of niet.

Ook de overheid moet tegenover ouders eerder ondersteunend dan sanctionerend optreden¹². Men moet immers in heel wat gevallen rekening houden met de onmacht van de ouders in de opvoedingssituatie en met familiale problemen. De raad vindt dat de overheid pas mag sanctioneren wanneer de ouders ondersteuning weigeren en geen medewerking verlenen aan het oplossen van het spijbelgedrag van hun kind. Evenmin mag de overheid scholen sanctioneren die hun aanpak van spijbelen zien vastlopen op de onmacht of de onwil van de ouders¹³.

Als er toch sanctionerend moet worden opgetreden, vindt de raad dat dit beter behoedzaam gebeurt. Er is ook een eenduidig kader nodig dat tegemoet komt aan een aantal vragen. Wie stelt op welke manier vast of leerling en ouders voldoende medewerking verlenen en of een sanctie al dan niet wenselijk is? Hoe en door wie wordt in voorkomend geval de maat van de sanctie bepaald? Draagt de sanctie bij tot een betere onderwijssituatie voor de betrokken jongere? Hoe wordt op dit vlak een sociaal verantwoord beleid uitgestippeld dat rekening houdt met sociale verscheidenheid?

¹² Volgens artikel 5 van de wet op de leerplicht kan de politierechtbank ouders die de wet op de leerplicht overtreden, bestraffen met een geldboete of (bij herhaalde inbreuken) met een gevangenisstraf.

¹³ Artikel 3 van de wet op de leerplicht bepaalt dat het departement Onderwijs scholen die in gebreke blijven in de leerplichtopvolging, kan sanctioneren door de gedeeltelijke terugvordering van werkingstoelagen of werkingmiddelen van het voorgaande schooljaar.

De raad stelt echter ook vast dat heel wat scholen ten aanzien van een bepaalde groep hardnekkige spijbelaars een gevoel van machteloosheid hebben en dat ze er, ondanks de beste inspanningen, niet in slagen om sommige leerlingen regelmatig te doen schoollopen. Deze machteloosheid draagt ongetwijfeld sterk bij tot de roep naar een meer sanctionerend optreden. De raad twijfelt er echter aan of een sterker repressief optreden bijdraagt tot de oplossing van het spijbelprobleem. Hij vraagt daarom dat er maatregelen worden ingebouwd om het probleem van de hardnekkige spijbelaars, tegenover wie de scholen al hun middelen hebben uitgeput, efficiënt aan te pakken. Volgens de raad bestaan er op dit vlak voldoende wettelijke middelen en kunnen ze voor de scholen worden geconcretiseerd in de samenwerkingsprotocollen waarvan hier boven al sprake was. De raad is dan ook geen voorstander van het aanstellen van bijvoorbeeld een spijbelambtenaar of spijbelrechter.

De raad merkt ook op dat een meer repressief optreden kan leiden tot een nieuwe toename van het aantal doktersattesten en dat vooral sociaal zwakkere groepen getroffen zullen worden.

3 Advies

- 1 De raad is van oordeel dat het aanpakken van de spijbelproblematiek in de eerste plaats preventief en begeleitend moet gebeuren. Sanctionerend en repressief optreden kan maar wanneer alle andere middelen uitgeput zijn, mits men de nodige behoedzaamheid aan de dag legt en binnen het kader van een verantwoord sociaal beleid. De raad vindt ook dat een dergelijk optreden alleszins een meerwaarde moet bieden voor de betrokken leerlingen.
- 2 Scholen en CLB's moeten de aanpak van het spijbelprobleem structureel in hun werking inbouwen. Dat veronderstelt dat ze daarvoor het nodige personeel kunnen inzetten. Scholen en CLB's verwachten dan ook dat ze van de overheid voldoende middelen ter beschikking krijgen om een efficiënt spijbelbeleid uit te bouwen. De raad vindt dat er in dit opzicht een tegenstrijdigheid bestaat tussen enerzijds de vraag naar een goede spijbelbegeleiding en anderzijds de aangekondigde besparingen.
- 3 De uitbouw door de scholen van goede netwerken, veronderstelt onder meer een goede samenwerking van de scholen en de CLB's met welzijn, gezondheid, parketten en politie. De raad vindt dat deze samenwerkingsverbanden best worden vastgelegd in protocollen. Hij vraagt dat de overheid het afsluiten van dergelijke protocollen ondersteunt en hierover overleg pleegt met de betrokkenen. De raad is geen voorstander van het instellen van een spijbelambtenaar of een spijbelrechter.
- 4 Om individuele leertrajecten en vormen van time out binnen de eigen school juridisch sluitend te maken, vraagt de raad dat het begrip 'regelmatige leerling' versoepeld wordt. Dit kan gebeuren door een aanpassing in de omzendbrief van 25 juni 1999 over de structuur en organisatie van het voltijds secundair onderwijs. Hierin zou verduidelijkt kunnen worden dat de school in het kader van spijbelpreventie voor bepaalde leerlingen een individueel leertraject kan uitwerken of een vorm van interne time out kan organiseren.
- 5 In bepaalde gevallen kunnen leerlingen worden doorverwezen naar een extern time out-project. De raad vraagt dat de overheid deze time out-projecten, evenals de bestaande alternatieven, evalueert en in kaart brengt. Hij vraagt de overheid ook om, in geval van positieve evaluatie, de nodige middelen ter beschikking te stellen om deze projecten uit te bouwen en te verspreiden.

- 6 De raad onderschrijft het bestaande systeem van de B-codes. Een juiste interpretatie van de gegevens over problematische afwezigheden veronderstelt evenwel een eenduidige en strikte toepassing van de B-code door de scholen. De raad vraagt daarom dat de overheid een eenduidige en operationele omschrijving van de B-code ondersteunt.
- 7 Medische attesten zijn belangrijke instrumenten voor het registreren van problematische afwezigheden. De raad stelt echter vast dat scholen het dikwijls moeilijk hebben om de waarde van sommige attesten in te schatten. Hij vraagt daarom dat onderzocht wordt of er op het vlak van medische attesten geen alternatieven bestaan om te komen tot een meer sluitende en sociaal verantwoorde regeling. De raad vraagt dat de overheid hierover overleg pleegt met de medische sector.
- 8 De raad vraagt aandacht voor de regionale verschillen in de spijbelproblematiek. Hij verwijst hierbij vooral naar de grootstedelijke problematiek. De raad vraagt dat de overheid een bijzondere inspanning doet in de regio's waar het spijbelprobleem uitgesproken sterk aanwezig is.
- 9 Een specifiek regionaal probleem is dat van Brussel waar, omwille van de communautaire situatie, een bepaalde groep leerlingen noch door de Vlaamse Gemeenschap noch door de Franse Gemeenschap worden geregistreerd. De raad vraagt dat er op dit vlak overleg plaatsvindt tussen beide gemeenschappen om te voorkomen dat er jongeren omwille van bestuurlijke hiaten tussen de plooiën van de leerplicht vallen.
- 10 De raad stelt vast dat er voor het probleem van het absoluut schoolverzuim geen eerstelijns hulp bestaat, aangezien de betrokken leerlingen nergens zijn ingeschreven, en dat er geen sluitende regeling bestaat om deze leerlingen te registreren en te begeleiden. De raad vraagt dat de overheid met betrekking tot deze problematiek een integraal en sluitend begeleidingstraject uittekent. Met sociale organisaties en parketten kan worden afgesproken op welke manier men best remediërend kan optreden. Indien de inschrijving van deze jongeren in een school problematisch blijkt, kan men de LOP's hierin een rol toebedelen.

De Raad Secundair Onderwijs keurde dit advies unaniem goed 26 april 2005. Er waren 17 stemgerechtigde leden aanwezig.

Robert Lenaerts
secretaris

Patrick Weyn
voorzitter